

ปวารณา คือ เครื่องหมายแห่งคนดี

BIA
www.dhamma4u.com

ธรรมะ=ใจกล่อม

www.dhamma4u.com

ธรรมะเล่มน้อย

เป็นหนังสือธรรมะขนาดพกพา รายเดือน ๑๒ เล่ม ๑๒ เดือน เพื่อเจริญสติและแสวงหาปัญญาเบื้องต้นสำหรับผู้ไม่มีเวลาศึกษาเนื้อหาโดยละเอียด

สามารถมีส่วนร่วมได้โดย

๑. ผู้ที่อ่านแล้วคิดว่าดีมีประโยชน์ โปรดส่งมอบให้แก่ผู้อื่นต่อ เปรียบดังท่านให้ทาน

๒. สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อยตามกำลัง

๓. เลือกจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อย เพื่อเผยแผ่ในวาระต่าง ๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหม่ งานเฉลิมฉลอง งานบุญ งานวันเกิด งานสมรส งานศพ ฯลฯ โดยสามารถเลือกเอาเฉพาะส่วนที่เป็นธรรมบรรยายและพิมพ์บางส่วนเพิ่มเติมได้

ธรรมะดี ๆ มีติดตัวไว้ เพื่อเจริญสติและปัญญา

ร่วมเป็นเจ้าของภาพ
พิมพ์ธรรมะเล่มน้อยได้ที่
หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐

BUDDHADĀSA INDAPASĀO ARCHIVES

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ปวารณา คือ เครื่องหมายแห่งคนดี

โดย
พุทธทาสภิกขุ

ลำดับที่ ๑๐ ปี ๒๕๕๕

www.dhamma4u.com

ปวารณา คือ เครื่องหมายแห่งคนดี
พระธรรมเทศनावันออกพรรษา
แสดงที่โรงธรรมสวนโมกขพลาราม
เมื่อวันพุธที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๗

ปวารณา คือ เครื่องหมายแห่งคนดี

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
อภิวาทนสึลิสฺส นิจจํ วุฑฺฒาปจายีโน ๗๗
การโว จ นีวาโต จ ๗๗ เอตมฺมงฺคฺลฺมฺตฺตมํ
สุวโจ จสฺส มุฑฺ ๑๑ นติมานี - ตี
ธมฺโม สกฺกจจํ โส ตพฺโพ - ตี

ณ บัดนี้ จะได้วิสาขชนาพระธรรมเทศนา
เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริม
ศรัทธา - ความเชื่อ และวิริยะ - ความ
พากเพียรของท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท

ให้เจริญงอกงามก้าวหน้าในทางแห่งพระ
ศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็น
ที่พึงของสัตว์ทั้งหลายกว่าจะยุติลงด้วยเวลา

ธรรมเทศนาในวันนี้เป็น *ธรรมเทศนา*
เนื่องในวันปวารณา จึงควรจะได้กล่าวถึงใจ
ความของกิจกรรมอันนี้ ให้เป็นที่เข้าใจกัน
ทั่วไป และให้ถือเอาประโยชน์ให้ได้โดย
สมควรแก่สติปัญญาของตนๆ จะได้ชื่อว่า
เป็นธรรมเทศนาโดยอนุวัตรแก่กาลเวลาของ
พุทธบริษัทโดยเฉพาะ

วันเช่นวันนี้ เรียกว่าเป็น *วันปวารณา*
ออกพรรษา การปวารณานี้ *พระพุทธเจ้า*
ทรงอนุญาตให้กระทำปีหนึ่งเพียงวันเดียว
คือวันเช่นวันนี้ ซึ่งเป็นวันออกพรรษา ดังที่
กล่าวแล้ว ตามธรรมดาทำอุโบสถทุกๆ ปักข์

แต่ปัจจัยนี้ให้ทำปวารณา เพราะว่า เป็นกิจ
สำคัญอันหนึ่ง ซึ่งจะต้องทำ เพื่อประโยชน์
แก่ความตั้งมั่นของคณะสงฆ์ ดังนั้นจึงมีการ
ทำปวารณากันทั่วไปในวันนี้ แต่ว่าการทำ
ปวารณานี้มีความหมาย หรือมีใจความ
กว้าง พอที่ทุกคนจะถือเอาเป็นประโยชน์ได้
ไม่เฉพาะแต่พระภิกษุเท่านั้น เพราะฉะนั้น
ควรจะได้ศึกษากันต่อไป

ความหมายของคำ “ปวารณา”

ข้อแรกก็คือ ความหมายของคำว่า
ปวารณา คนโดยมากมักจะเข้าใจว่า ปวารณา
คือการบอกให้ขอ อนุญาตให้ขอได้ นั่นเป็น
เพียงความหมายที่ไกลออกไป ความหมาย
ที่ใกล้กว่านั้น คือตามตัวหนังสือนั้นแปลว่า
การห้ามตัวเอง การปิดปากตัวเอง อย่างภิกษุ

ปวารณานี้ ก็คือปิดปากตัวเองไม่ให้เถียง ใน
เมื่อมีใครมาว่ากล่าว ตักเตือน แนะนำ สั่งสอน

แต่การปิดปากตัวเองนี้เราต้องเป็นผู้บอก
แจ้งเขาก่อน ว่าเราขอปวารณาให้ว่ากล่าว
ตักเตือนเราได้ จึงจะเป็นการปิดปากตัวเอง
ถึงแม้ที่สุดแก่การปวารณาด้วยปัจจัยสี่ ที่
ทายกทายิกา กระทำแก่ภิกษุทั้งหลาย นั้นก็มี
ลักษณะเหมือนกับการปิดปากตัวเองเหมือน
กัน คือเมื่อได้บอกปวารณาปัจจัยสี่แก่ภิกษุ
แล้ว ก็เป็นอันว่าปิดปากตัวเองไม่ให้ปฏิเสธ
ไม่ให้เถียง ไม่ให้แย้ง เมื่อภิกษุนั้นแสดงความ
ประสงค์ที่จะได้ปัจจัย ตามที่ได้ปวารณานั้น

ถึงแม้การปวารณาอย่างอื่น ก็มีความ
หมายอย่างเดียวกันนี้คือ ผู้ปวารณาปิดปาก
ตัวเองไม่ให้พูด ไม่ให้เถียง ไม่ให้แย้ง ใน

เมื่อเขาเรียกร้องตามที่เราได้พิจารณาไว้ ตั้ง
นั้น จึง ขอให้ถือเอาความหมายของคำว่า
พิจารณานี้ว่า เป็นการปิดปากตัวเอง

เรื่องอื่นๆ นั้น ไม่สำคัญเท่ากับเรื่อง
ปิดปากตัวเอง ในเมื่อมีคนเขามาว่ากล่าว
ตักเตือน สั่งสอน แนะนำ ชี้แจง เราควรจะ
เปิดโอกาสให้คนว่ากล่าว ตักเตือน แนะนำ
สั่งสอน ชี้แจง ได้เสมอไป นั่นแหละคือ
หนทางที่จะให้เกิดผลดีแก่บุคคลนั้น

ถ้าเราจะถามว่า *พิจารณาคืออะไร?* จะ
ต้องตอบว่า *คือการปิดปากตัวเอง ไม่ให้เสียง
ไม่ให้แย้ง* เมื่อเขาว่าเขากล่าว แนะนำสั่งสอน
ตั้งที่กล่าวแล้ว

เหตุที่มีการปวาราณาเกิดขึ้น

เหตุใด จึงได้เกิดการกระทำที่เรียกว่าปวารณานี้ขึ้นในโลก และโดยเฉพาะในหมู่สงฆ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า? ข้อนี้ก็เนื่องจากว่า ตามธรรมดานั้น คนโดยมากไม่ยอมใคร ใครก็ต่างไม่ยอมใคร ความไม่ยอมแก่กันและกันนี้แหละ ทำบุคคลให้ฉิบหาย ทำบ้านเมืองให้ฉิบหาย หรือทำโลกนี้ให้ฉิบหาย ในที่สุดเราจะเห็นได้ว่า ความไม่ยอมด้วยมานะทิฏฐินั้น ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เบียดเบียนกัน ได้โดยง่ายที่สุด

เรื่องนิตเดียวแท้ๆ ก็ขยายออกเป็นเรื่องใหญ่โตไปได้เพราะความไม่ยอม และเมื่อมีความโกรธแค้นกันขึ้นแล้ว ก็มีความพยายาม

ยึดยาวออกไป เมื่อเกิดความระแวงกันแล้ว ก็หาทางที่จะทำลายฝ่ายตรงกันข้ามให้ฉิบหายเสมอไป ในที่สุดก็มีความฉิบหายเกิดขึ้นจริงๆ ในระหว่างบุคคล ในระหว่างบ้านเมือง หรือว่าทั้งโลกก็ยิ่งได้

การที่จะรบกันทั้งโลก ก็คงจะต้องเนื่องมาจากความไม่ยอมอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป เพราะว่าถ้ามีการยอมกันเสียในตอนต้นตอนแรกแล้ว ก็ไม่ก่อชนวนให้เกิดสงครามซึ่งขยายลูกกลมใหญ่โตไปทั่วโลกได้ ดังนั้นกุศลกรรมคือการปวารณานี้ มันเกิดขึ้นเพราะมูลเหตุ คือความชั่วร้ายที่มีอยู่ในโลกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ความไม่ยอมแก่กันและกัน

ประโยชน์ของการพิจารณา

ถ้าจะถามว่า การพิจารณานี้เพื่อประโยชน์อะไรต่อไปแล้ว? ก็ต้องตอบว่า เพื่อความเจริญของคนในโลกนั่นเอง แต่สำหรับในธรรมวินัยนี้ มีคำกล่าวไว้ชัดเจนแล้วว่า “*เอวํ สํวฑฺฒมา ทิ ตสฺส ภควโต ปริสา*” – บริษัทของพระผู้มีพระภาคเจ้าเจริญรุ่งเรืองได้ด้วยอาการอย่างนี้ คือ “*ยทิทํ อญฺญมญฺญวจเนน อญฺญมญฺญวฏฺฐาปเนน*” คือการว่ากล่าวซึ่งกันและกัน ตักเตือนซึ่งกันและกัน ยังกันและกันให้ออกจากอาบัติ ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งสรุปความได้ว่า การทำพิจารณานี้ก็เพื่อความเจริญ อันจะให้เกิดขึ้นจากการช่วยว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกัน

เราจะต้องนึกถึงข้อที่ว่า ถ้าทุกคนเกลียดกันแล้ว หวังร้ายต่อกันแล้ว ก็มีแต่ความเสื่อมเสีย ความหายนะโดยท่าเดียว เกิดความดูตายขึ้นมาในระหว่างกันและกัน ปล่อยให้เพื่อนกันทำผิดเสียหาย ฉิบหาย ตายไปอย่างต่อหน้าต่อตากี้ได้ เพราะความดูตาย เพราะความเกลียด ความไม่หวังดีต่อกันนั่นเอง เนื่องจากความหัวแข็งต่อกันไม่ยอมต่อกัน แต่ถ้ามีความหวังดีต่อกัน มีความยอมแก่กันและกันแล้ว ก็มีทางที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยความรักความเอ็นดู ดังนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า ปวารณานี้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งซึ่งคนทุกคนจะต้องใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

การปฏิบัติตามหลักปวารณา

ทีนี้ ถ้าจะถามว่า จะทำโดยวิธีใด? ก็ต้องตอบว่า ยอมนั่นเอง คือยอมให้เขาตัดเดือนเราได้ ทั้งผิดและทั้งถูก เขาตัดเดือนเราอย่างถูกต้องนี้ใครๆ ก็ควรจะยอมได้ แต่ถ้าเขาตัดเดือนผิด ตัดเดือนไม่จริง น้อยคนนักที่จะยอมกลับจะด่าตอบ ว่าตอบ เสียดสีตอบ อย่างนี้ไม่เป็นการถูกต้องเลย

แม้ว่าเขาจะตัดเดือนเราไม่ถูก คือตัดเดือนผิดๆ เราก็ควรยอม คือนิ่งเสียก็แล้วกัน ไม่ต้องไปทำให้เขาเก้อกระดาก เพราะไปทำให้รู้ขึ้นมาว่า เขาตัดเดือนผิด อย่างนั้นไม่มีประโยชน์อะไรเลย คนนั้นก็อายและโกรธเราก็ไม่ได้รับประโยชน์อะไร แต่ถ้าเรานิ่งเสียในเมื่อเขาตัดเดือนผิดๆ นั้น เรื่องร้ายๆ เหล่า

นั่นก็ไม่เกิด และเราก็เป็นคนมีธรรมะเพิ่มขึ้น
อีกตั้งหลายเท่าตัว คืออดทนได้ คือปลงตก
หรือยอมได้นั่นเอง

เมื่อเป็นดังนี้ควรจะถือว่า ที่เขาตักเตือน
ผิดๆ นั้นยิ่งดียิ่งมีประโยชน์แก่เรามากกว่า
ถูกตักเตือนเสียอีก เลยได้ผลดีทั้งตักเตือน
ผิด และตักเตือนถูก เราจึงควรยอมให้เขาตัก
เตือน ไม่ว่าจะมันจะผิดหรือมันจะถูก จะต้อง
ยอมไปทั้งนั้น นี่แหละคือ จะแก่นิสัยกระด้าง
ทิฐฐิมานะของตัวเองให้อ่อนลง และให้มี
โอกาสที่จะรู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ได้จากการตักเตือน
บุคคลของผู้อื่น

รวมความว่า การปวารณานั้น คือการ
ปิดปากตัวเอง การที่โลกฉิบหาย เพราะความ
ไม่ยอมแก่กันและกัน และเพื่อจะทำให้โลกนี้

มีความเจริญ จึงมีระเบียบให้ตักเตือนซึ่งกัน
และกัน และจะต้องปฏิบัติให้เต็มทีด้วยการ
ยอม ทั้งตักเตือนผิดและตักเตือนถูก

ที่นี้คำว่า “ตักเตือนซึ่งกันและกัน” นั้น
ยังมีความหมายอะไรบางอย่างพิเศษอยู่บ้าง
คิดดูให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า ให้เขาเตือนเรา ดี
กว่าเราเตือนเขา เขาเตือนเราไม่มีทางขาดทุน
เราเตือนเขาต้องระวังให้มากสักหน่อย พอใจ
ให้เขาเตือนเราดีกว่าเราเตือนเขา

แต่เดี๋ยวนี้คนเราไม่เป็นอย่างนั้น เป็นคน
ปากมาก ชอบเตือนคนอื่นเสียตะพึด หรือ
กลายเป็นว่าคนอื่น นินทาคนอื่น เติลิด
เปิดเปิงไปทีเดียว เห็นได้ว่ามีอยู่ในที่ทั่วไปคือ
คนปากมาก ดีแต่ตักเตือนเขา พุดพรวด ไม่มีที่
สิ้นสุด พอที่เขาตักเตือนเข้านิดเดียวเท่านั้น ก็

เป็นยักษ์ เป็นมาร เป็นสัตว์เดียรัจฉานขึ้นมา
ทีเดียว

ดังนั้นเห็นได้ว่า คนคนนั้นไม่มีธรรมะข้อที่
เรียกว่า ปวารณานี้แต่ประการใด เป็นคนโง่ๆ
เป็นคนไร้การศึกษาอย่างโง่เขลาตามธรรมดา
นี่เอง ไม่มองเห็นว่า เขาเตือนเรามากกว่าเรา
เตือนเขา นั่นคือความโง่ของคนคนนั้น ที่แท้
ก็ไม่มีความรู้อะไรในเรื่องนี้ ดีแต่มีกิเลสจะว่า
คนอื่น จะเตือนคนอื่นเอาหน้า เทียบเตือน
คนอื่นให้เขาสรรเสริญว่าตัวเป็นคนเตือนคน
อื่นได้ อย่างนี้ไม่เรียกว่า เป็นผู้ที่ทำถูกในข้อ
นี้ คือไม่มีธรรมะที่ชื่อว่าปวารณานี้เลย

ต่อเมื่อมีความหวังดี มีสติปัญญาเพียงพอ
พอ มีเจตนาบริสุทธิ์ มีความตั้งใจบริสุทธิ์
แล้วก็พูดไปด้วยความหวังดี นั่นแหละจะ

เป็นการกระทำที่ถูกต้อง ให้เขาเตือนเรา
มากกว่าเราเตือนเขาไว้เสมอไป

มาคิดดูอีกทีหนึ่ง อาจเห็นได้ว่า แม้ว่าเรา
จะเสนอตัวเข้าไปให้เขาเตือน ก็ยังไม่มี ความ
เสียหายอะไร คือว่าอยู่ๆ เราก็ตีเยวเสนอ
ตัวให้เขาช่วยเตือน อย่างนี้ก็ยังไม่เป็นการ
เสียหายอะไร ไม่เป็นการกระทำที่มากเกินไป
ไป เพราะว่าเราทำไปด้วยความกลัวผิด กลัว
ความไม่รู้ กลัวเขาจะไม่กล้าเตือน จึงได้เสนอ
ตัวให้เขาเตือน

แต่คนธรรมดาทั่วไปไม่ชอบ ไม่ชอบ
ทำอย่างนี้ ไม่อยากให้ใครเตือนเสียด้วย
ซ้ำไป แต่ว่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนานี้
พระพุทธเจ้าท่านไม่ยอมให้ทำอย่างนั้น ดังนั้น
ท่านจึงบังคับให้เสนอตัวให้ผู้อื่นเตือน เช่นที่

พระสงฆ์ทำปวารณาในวันนี้ เป็นการเสนอตัว
ให้คนอื่นเตือนโดยตรงทีเดียว ปราภฏซัดอยู่
ในคำปวารณานั้นแล้ว คือพระสงฆ์ปวารณา
แก่กันและกันว่า “สงฺฆมฺภนฺเต ปวาเรมิ
- ข้าพเจ้าขอปวารณาแต่สงฆ์ ธิฏฺฐเฐน วา
สุเตน วา ปริสํกาย วา - คือถ้าท่านได้เห็น
เองก็ดี ได้ฟังเขาเล่าก็ดี หรือสังเกตดูท่าทาง
จะเป็นไปอย่างนั้นก็ดี ว่าข้าพเจ้ามีการทำ
ผิดทำชั่วอย่างใดแล้ว วทนตุ มํ อายสฺมนโน
อนุกมฺปิ อูปาทาย - ขอท่านจงกล่าวตัก
เตือน ซึ่งข้าพเจ้าโดยอาศัยความเอ็นดูเป็นที่
ตั้งเถิด ปสฺสนโน ปฏิกฺกกริสฺสามิ - เมื่อข้าพเจ้า
เห็นอยู่ว่าเป็นอย่างนั้น หรือเป็นอย่างใดแล้ว
ข้าพเจ้าก็จะได้ทำคืน คือกลับตัวเสียใหม่ให้
ถูกต้อง ดังนี้

นี่แหละลองพิจารณาดูเถิดว่า พระสงฆ์
ต้องเสนอตัวให้ผู้อื่นเตือน เพราะพระพุทธเจ้า
ได้ทรงบัญญัติไว้ว่าให้ทำอย่างนั้น และเปิดไว้
กว้างว่า ได้เห็นว่าทำไม่ดีก็ได้ ได้ยินเขาเล่าว่า
ทำไม่ดีก็ได้ หรือดูกริยาท่าทางแล้ว น่าจะเชื่อ
ว่าเป็นคนทำไม่ดีก็ได้ ทั้งสามประการนี้เป็น
หลักฐาน หรือมีน้ำหนักเพียงพอแล้ว ที่จะให้
ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือน

การว่ากล่าวตักเตือนนั้น ทำไปด้วยความ
เมตตากรุณา ดังนั้นจึงไม่มีทางที่จะกระทำผิด
และเมื่อถูกตักเตือนแล้ว ก็ไม่เป็นคนเถียง ไม่
ถือกระด้าง และจะกลับตัวใหม่ คือทำคืนใหม่
ดังนี้

นี่แหละคือ ถ้อยคำที่ภิกษุสงฆ์กระทำ
ปวารณาในวันนี้ และมีความหมายอย่างนี้
เรียกว่าเป็นการเสนอตัวให้เขาเตือน ดังนั้น
พุทธบริษัทควรจะถือเป็นหลักว่า การเสนอ
ตัวให้เขาเตือนนั้นไม่เสียหายอะไร มีแต่จะ
ได้ คือไม่เสียเกียรติ หรือไม่เสียประโยชน์อัน
ใด มีแต่จะได้ จะได้อะไรบ้าง ลองคิดดูก็เห็น
ว่าจะมากมายหลายอย่างทีเดียว

การเสนอตัวให้เขาเตือนด้วยความ
เมตตากรุณานั้น ไม่ต้องถือว่าเป็นการเสีย
เกียรติ เสียหน้าอะไร เพราะว่า ถ้าถือเกียรติ
ถือหน้า อย่างนี้ ก็เป็นเกียรติเป็นหน้า ของ
กิเลส ของความงอ ความหลงทั้งนั้น ไม่ใช่
ความถูกต้อง ดังนั้น จึงถือว่าไม่ใช่เป็นเรื่อง

เสียเกียรติ และไม่เสียหาย คือไม่ขาดทุน ไม่
เสียอะไรไปเพราะเหตุนั้น

ผลที่ยอมได้

ทีนี้จะได้อะไร? ก็จะได้เห็นว่า อย่าง
น้อยที่สุดก็ต้องได้คำตักเตือนนั่นเอง คำ
ตักเตือนนั้นอาจจะดีที่สุด เหมาะที่สุด เป็น
ประโยชน์ที่สุดก็ได้ หรือว่าอย่างน้อยที่สุด
ก็ต้องเป็นคำตักเตือนที่ควรฟังไว้ยุ่นั่นเอง
ปะเหมาะก็เป็นคำตักเตือนที่มีค่าที่สุดในชีวิต
ของบุคคลผู้นั้นก็ได้ นี่ก็เรียกว่าเป็นการได้ที่ดี
เป็นการได้ที่เพียงพออยู่แล้ว

ทีนี้จะได้อะไรอีก? ก็จะมองเห็นได้ว่า จะ
ได้ความรักใคร่เอ็นดูจากผู้นั้น เพราะว่าการ
ที่เราเสนอตัวให้เขาเตือนนั้น แสดงว่าเรามี
ความยอมแก่เขา มีความนับถือเคารพเขา

ดังนั้น ผู้นั้น อย่างน้อยก็จะต้องมีความเอ็นดู
เมตตา ปราณี กรุณา ต่อเรา เราก็ได้ความ
เมตตา กรุณา ปราณี คือความเอ็นดูนั้น จาก
ผู้นั้นมาเป็นของเรา นี่ก็ยืนยันว่าเป็นการได้ที่
ดี ที่มีค่าที่ควรจะได้

หรือว่าอย่างน้อยที่สุด ก็ยังจะได้ความ
เป็นกันเอง ไว้ใจซึ่งกันและกัน หรือถ้าหากว่า
เป็นเพื่อนฝูงกัน อยู่ในฐานะที่เสมอกัน ก็จะได้
ได้ความเป็นกันเอง มีความสนิทสนมกลม
เกลียว รักใคร่ ไว้ใจกัน นี่ก็เป็นเรื่องสำคัญ
เหมือนกัน

คนเรา ถ้าลงไม่มีความเป็นกันเองกันแล้ว
มักจะมองกันในแง่ร้ายทั้งนั้น พอมีความเป็น
กันเองแล้ว ก็มองกันแต่ในแง่ดีทั้งนั้น ดังนั้น
จึงมีความเป็นอยู่ผาสุกได้ตามปกติ ได้ความ

เป็นกันเองอย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นการได้ดี ที่
ไม่น้อยเลย

ทีนี้ พิจารณาต่อไปอีก ต้องพิจารณา
ด้วยปัญญาของคนที่มีปัญญา ก็จะมองเห็นว่า
เราได้ของวิเศษอะไรชนิดหนึ่งมา เป็นเครื่อง
กดกิเลสของเราให้จมลงไป เป็นเครื่องบีบคั้น
กิเลสของเราให้แตกกระจายไป หรือว่า เป็น
เครื่องขุดเกลาชำระชะล้างกิเลสของเราให้
ร่อยหรอไป

กิเลสที่กล่าวในที่นี่ก็คือ กิเลสที่เรียกว่า
ตัวกู-ของกู ที่เป็นเหตุให้ยกหูชูหาง เพราะ
ทิฐิมานะจัด นั่นแหละคือกิเลสที่น่ารังเกียจ
ที่สุด ถ้าเราพยายามพิจารณาให้คนอื่นเตือน
เราอยู่เสมอแล้ว การกระทำนั้น มันเป็น
การย่ำยีทิฐิมานะของตนให้น้อย ให้เบาบาง

ลงไป

ดังนั้นจึงถือว่า การเสนอตัวให้เขาเตือน
นั้นไม่เสียเกียรติ ไม่เสียหายนะอะไร แต่เรากลับ
ได้เครื่องมือที่จะมากดหัวตัวกู่นี้ ให้มันจมลง
ไป จนกระทั่งสูญหายละลายไป ให้กิเลสคือ
มานะทิฐฐิที่กลุ้มขึ้นมาว่า ตัวกู-ตัวกู อยู่เสมอ
นี้ ถูกบีบคั้น ถูกขุดรากล ถูกทำลายให้สูญสิ้น
ไปตามลำดับๆ

การที่เรายอมให้เขาเตือน ก็หมายความว่า
ว่า เรายอมแพ้ เราไม่มีทิฐฐิมานะ จะถือตัว
ถือตนอยู่ และเมื่อเขาเตือน เราก็ไม่เถียง นี่
แหละ คือการที่กิเลสชื่อนี้ ถูกกดหัวให้จมลง
ไปและให้ตายเสียในที่สุด นับว่าเป็นการได้ที่
ดีที่สุด ที่สูงสุดคือเป็นการได้บรรลุมรรค ผล
นิพพานนั่นเอง

จึงสรุปความว่า การพิจารณาให้เขาเตือน
นั้น ไม่มีทางเสียเกียรติ ไม่มีทางเสียหายอะไร
ที่ตรงไหน มีแต่จะได้ สิ่งที่ประเสริฐวิเศษที่สุด
ดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งสรุปความได้ว่า เราจะได้
คำตักเตือนที่ดี และอาจดีถึงที่สุดในชีวิตของ
เราก็ได้ เราจะได้ความเอ็นดู เมตตา ปรานี
จากผู้นั้น เราจะได้ความเป็นกันเองรักใคร่ไว้
วางใจ ซึ่งกันและกันจากผู้นั้น แต่ว่าที่ดีที่สุด
นั้น เราจะได้เครื่องมือที่จะมาทำลายกิเลส
อันชื่อว่าตัวกู้นั้น ให้อ่อนหรือไปตามลำดับ
นี่แหละจึงนับว่าเป็นการได้ดี ทำให้มีสิ่ง
เรียกว่าพรสี่ประการคือ อายุ วรรณะ สุขะ
พละ ดังที่มีปรากฏอยู่ในคำอานุโมทนาทาน
ของภิกษุทั้งหลายว่า *อภิวาทนสี่ลิสฺส นิจุจํ
วฑฺฒนาปจายิโน จตฺตารโ ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ*

วณโณ สุขี พลั ซึ่งแปลว่า ธรรมทั้งหลายสี่
ประการคือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ จะเจริญ
งอกงามแก่บุคคลที่มีปกติอ่อนน้อมอยู่เป็นนิจ
ต่อบุคคลที่ควรอ่อนน้อม

ข้อนี้เราจะต้องเข้าใจ หรือเห็นชัดกันที่
เดียวว่า คนที่อ่อนน้อมนั้นก็คือคนที่ยอม และ
คนที่ยอมนี้ จะต้องฝึกตนด้วยการปวารณา
ให้เขากว่ากล่าวตักเตือนได้

ที่เราเข้าไปอ่อนน้อมต่อบุคคลที่เจริญ
กว่า ต่อบุคคลที่ควรกราบไหว้นั้น ไม่ใช่กราบ
ไหว้เฉยๆ หรืออ่อนน้อมเฉยๆ แต่ไปอ่อนน้อม
กราบไหว้เพื่อให้เขาเอ็นดู ให้เขาพูดจา
เรา ให้เขาตักเตือนเรา เราก็ได้รับแสงสว่าง
มา เพราะการอ่อนน้อมนั้น มันทำลายกิเลส
ตัณหา ที่เป็นเหตุให้คือกระด้าง มานะทิฏฐิ

เราจึงกลายเป็นคนที่น่ารัก น่าเอ็นดู ดังนั้น
จึงเจริญด้วยธรรมะสี่ประการคือ อายุ วรรณะ
สุขะ พละ ดังที่กล่าวแล้ว

อานิสงส์ของความเป็นผู้ยอม ในแง่ของมงคล

ถ้าจะกล่าวกันในแง่ของความเป็นมงคล
ท่านก็ว่าเป็นมงคลชั้นสูงสุด ดังบาลีในมงคล
สูตรว่า “*คารโว จ นิวาโต จ เอตมมงคล-
มุตฺตมํ*” ในบรรดามงคลทั้งหลาย ๓๘ ประการ
นั้น มีมงคลสองอย่างชื่อว่า *คารโว* และ
นิวาโต

คารโว แปลว่าความเคารพ *นิวาโต* แปลว่า
ความอ่อนน้อม *นิวาโต* ตามตัวหนังสือแปลว่า
ไม่พองลม

คนเย่อหยิ่ง จองหอง อวดดีนั้น เขาเรียกว่าคนพองลม เหมือนกับสุบลมใส่เข้าไว้ไม่ยอมใคร ส่วนนิวาโตนั้น คือเอาลมออกเสีย มันก็แฟบต่ำลงมา คือยอมใครทุกคนทุกอย่างหมดนั่นเอง นิวาโต แปลว่าความอ่อนนุ่ม คู่กันกับความเคารพ ถ้าไม่อ่อนนุ่มแล้วก็เคารพใครไม่ได้

ถ้าเคารพใครได้ก็แปลว่ามีความอ่อนนุ่ม ไม่พองลม เป็นมงคลสูงสุด เพราะว่าได้รับความรักใคร่ เอ็นดู เมตตา ปราณี รอบด้าน และว่าความไม่พองลมนั้น มันก็คือการทำลายกิเลสที่เรียกว่าทิฏฐิมานะอยู่ในตัวเองแล้ว เป็นทางให้เจริญงอกงามไปสู่ มรรค ผล นิพพานได้ ในทางโลกนี้ก็เป็นมงคล เพราะมีคนรักใคร่ เอ็นดู เมตตา ปราณี ใน

ทางธรรมะก็เป็นมงคลเพราะว่าเป็นไปเพื่อ
ทำลายกิเลสให้เป็นผู้มีความสุข เนื่องจาก
ความไม่มีกิเลสนั้น คำกล่าวนี้ยังเห็นได้
จากพระบาลีกรณียเมตตสูตร สืบไปอีกว่า
“สุวโจ จสฺส มุฑิ อนติมานี” ดังนี้ เป็นต้น

พระสูตรนี้ มีใจความแสดงลักษณะของ
บุคคลที่จะเป็นพระโสดาบัน นับตั้งต้นแต่ว่า
สกุโโก อุษุ สุขุ- มีความองอาจ มีความตรง
และอะไรอีกหลายอย่างแล้วก็รวมคำว่า
สุวโจ จสฺส มุฑุ อนติมานี เข้าไว้ด้วย เป็นองค์
คุณสมบัติของผู้ที่เป็นพระโสดาบัน

สุวโจแปลว่าเป็นผู้ว่าง่าย มุฑุ แปลว่าผู้
อ่อนโยน อนติมานีแปลว่าผู้ไม่แข็งกระด้าง
สุวโจ - เป็นผู้ว่าง่าย หมายความว่า มีใครตัก

เตือนได้นั่นเอง ใครก็ตักเตือนได้ แม้แต่เด็ก เล็กๆ จะมาตักเตือน เขาก็ไม่โกรธ แม้ว่าคนที่ โง่กว่า ต่ำกว่า มาตักเตือนเขาก็ไม่โกรธ ยินดี รับฟังเอาไปคิดไปนึก อย่างนี้เรียกว่า สุวจิ แปลว่าผู้ว่าง่าย มุฑุ แปลว่าผู้มีความอ่อนโยน นี่หมายความว่า มีความอ่อนโยนแก่ทุกคน ไม่ แสดงตนเป็นผู้พองลมเหมือนที่กล่าวมาแล้ว *อนติมานี* ไม่มีความกระด้างด้วยมานะทิฐฐิ

ทั้งหมดนี้ ทั้งสามคำนี้ จะเป็นได้ว่า มัน เรื่องเนื่องกันไปทีเดียว เพราะเป็นคนอ่อน โยนจึงว่าง่าย และไม่กระด้างหรือเพราะเป็น ผู้ไม่กระด้าง จึงอ่อนโยนและว่าง่าย หรือ เพราะว่าง่ายก็ยอมแสดงว่าอ่อนโยนและไม่ กระด้างอยู่แล้ว

นี่แหละ ลองคิดดูเถอะว่า พุทธภาษิต
นี้ได้ย้ำความข้อนี้อีกด้วยถ้อยคำถึงสามคำ คือ
สุวโจ คำหนึ่ง มุทุ คำหนึ่ง อนติมานี คำหนึ่ง
ล้วนแต่มีความหมายเหมือนๆ กันทั้งนั้น
เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรง
เห็นว่า ธรรมะข้อนี้สำคัญมาก จึงได้ตรัสไว้
อย่างนี้ เพื่อความเป็นผู้ที่ใครๆ ว่ากล่าวได้
นั่นเอง จึงควรจะสนใจกันให้มาก สำหรับผู้
ที่ต้องการจะก้าวหน้าไปในทางของธรรมะนั้น

พึงรู้ไว้เถิดว่า ความเป็นผู้ว่าง่าย ความเป็น
ผู้มีความอ่อนโยน และความเป็นผู้ไม่
กระด้างด้วยทิฏฐิมานะนี้ เป็นคุณสมบัติ
ของพระโสดาบัน ถ้าเราเคารพนับถือพระ
อริยบุคคล แม้ขั้นต้นที่เรียกว่า พระโสดาบัน
แล้ว ก็จงทราบไว้เถิดว่า บุคคลเหล่านั้นมี

ความว่าง่าย สอนง่าย อ่อนโยน ไม่กระด้าง
ด้วยมานะทิฎฐิ เป็นผู้ที่ใครๆ ว่ากล่าวตัก
เตือนได้ ไม่โกรธ ไม่ส่งเสียงแสดงความไม่
พอใจแม้แต่ประการใด

คนธรรมดาใครไปตักเข้าก็ส่งเสียงฟูๆ
เหมือนสัตว์เดรัจฉาน เช่นงู เช่นลูกแมว
เป็นต้น เพราะมีการไม่ยอม มีการต่อสู้ เขา
ก็ยิ่งจะโกรธประทุษร้ายเอาอีก นี่แหละคือ
บุถุชนคนหนา คนพาล คนโง่ คนเขลา ยัง
ห่างไกลจากความเป็นพระโสดาบันมากหรือน้อย
เพียงไร ลองคิดดูก็แล้วกัน บางทีก็อยู่ใน
เพศที่บวชเป็นพระ เป็นเณร เป็นชี เป็น
อุบาสก อุบาสิกา เรียกตัวเองว่าพุทธบริษัท
แต่แล้วก็ยังเป็นผู้ที่ใครๆ ว่ากล่าวตักเตือน
ไม่ได้ ร้องทวาดแหวๆ อยู่ทั่วไปในที่ทุกหน

ทุกแห่ง อย่างนี้มันยังไกลต่อความหมายของ
ธรรมะข้อที่เรียกว่าปวารณานี้มากเกินไป ขอ
ให้ไปคิดดูกันเสียใหม่ อย่าให้ความหวังของ
พระพุทธองค์เป็นหมันในข้อนี้เลย คือข้อที่
พระพุทธองค์ทรงหวังว่า พุทธบริษัททั้งหลาย
จะเป็นผู้ยอมให้แก่กันและกันเป็นผู้ว่ากล่าว
ซึ่งกันและกันได้ ยิงกันและกันให้ออกจาก
โทษคือออกจากความชั่วได้ ทำหมุ่คณะนี้ให้
เจริญงอกงามก้าวหน้าสูงขึ้นไปตามลำดับ จน
กระทั่งเป็นพระอริยบุคคลในชั้นพระโสดาบัน
เพราะละ มานะ ทิฏฐิ ข้อนี้ได้

ที่นี้ยังมีพระพุทธภาษิตที่น่านึกอีกข้อ
หนึ่ง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ๆ มีปัญหา
เกิดขึ้นว่า บุตรชนิดไหนเป็นบุตรที่ดีที่สุด
ประเสริฐที่สุด? มีผู้ออกความเห็นต่างๆ

กันว่า บุตรที่ฉลาดบ้าง บุตรที่เก่งกว่าบิดา
มารดาบ้าง หรือเก่งเหมือนบิดามารดาบ้าง
แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ในบุตรทั้งหมด
นั้น “โส จ เสฏฺฐโธ ว ปุตุตา น โย จ ปุตุตา-
นมสฺสโว” คือว่าในบรรดาบุตรทั้งหลายนั้น
บุตรที่เชื่อฟังบิดามารดาเป็นบุตรที่ประเสริฐ
ที่สุด

ขอให้คิดดูเถิดว่า ทำไมพระพุทธเจ้าท่าน
จึงตรัสอย่างนี้ ไม่กล่าวเหมือนกับคนอื่นกล่าว
กันทั่วๆ ไปว่า ลูกที่น่ารัก น่าเอ็นดู ฉลาด
ฉลาด ทำอะไรได้เก่งนั้น เป็นลูกที่ประเสริฐ
ที่สุด แต่พระพุทธเจ้าตรัสว่า บุตรที่เชื่อฟัง
เป็นบุตรที่ประเสริฐที่สุด

ข้อนี้หมายความว่า ลูกที่เชื่อฟังนั้น มีช่องทางที่จะดีได้อย่างทุกประการ ไม่ว่าจะความดีอย่างไรหมด คือเป็นลูกที่มีสิริมงคลอยู่ในตัวเอง เพราะว่าเมื่อเชื่อฟังแล้ว ก็มีคนเมตตาเอ็นดู รักใคร่กันรอบด้าน มีคนจะช่วยแนะนำสั่งสอนสงเคราะห์กันรอบด้าน และเขาก็รับเอาไปหมด เพราะความเป็นผู้ไม่ดื้อไม่กระด้าง ดังนั้น เขาก็ต้องดี ต้องเก่ง ต้องประเสริฐไปทุกสิ่งทุกอย่างเป็นธรรมดา

นี่เรียกว่า เป็นความหมายที่ดีที่สุดแล้วของคำว่า “ความเป็นผู้ที่ใครๆ ว่ากล่าวตักเตือนได้” ซึ่งเป็นความหมายอันแท้จริงของคำว่าปวารณานั้นเอง คนนี้กลับเป็นคนวิเศษตรงที่ว่า ไม่ต้องปวารณา ไม่ต้องสัญญาให้ผูกมัดตัวเอง ก็ยังเป็นผู้ที่ไม่เลียง ไม่ดื้อ

ปิดปากตัวเองโดยไม่ต้องมีการสัญญากัน
เรียกว่าเก่งกว่าคนที่ต้องทำสัญญาปิดปากตัว
เองเป็นไหนๆ

ถ้าคิดดูให้ดีแล้ว เราจะเห็นว่าความว่
นอนสอนง่ายของใครก็ตาม นั้นเป็นทางมา
แห่งความเจริญ ความดี ความประเสริฐ ทุก
อย่างทุกประการ ดังนี้ ควรจะได้กำหนดไว้
ในฐานะเป็นทางมาแห่งสิริมงคล หรือสวัสดิ-
มงคลอย่างยิ่ง และถ้าไม่มีทางที่จะทำได้โดย
วิธีอื่นแล้ว ก็จงทำโดยวิธีเสนอดัว ให้เขาว่า
กล่าวตักเตือน โดยไม่ต้องนึกกระดากละอาย
แต่ประการใด ค่อยๆ แก้นิสัยที่กระด้างด้วย
มานะนั้นให้หายไป ก็จะกลายเป็นผู้มีความ
ว่าง่ายสอนง่าย มีความอ่อนโยน มีความไม่
กระด้างด้วยทิฐฐิ มานะ ดังที่กล่าวแล้ว

ความว่าง่าย ทำให้มีที่พึ่ง

ในที่ต่างๆ ไป เราควรจะพิจารณากัน ให้กว้างออกไปว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนี้ ท่านจัดไว้ในฐานะเป็นคุณธรรมพิเศษ อีกมากมายหลายอย่างหลายประการ ในหมวดธรรมที่เรียกว่า นาทกณ นั้น ก็คำว่า “โสวจสฺสตา” ไปด้วย คำว่า โสวจสฺสตา แปล ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ความเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่ายนี้ เรียกว่า นาทกณธรรม

นาทกณธรรมนี้ แปลว่าธรรมที่จะทำที่พึ่งให้แก่บุคคลนั้น ธรรมะหลายๆ อย่างล้วน แต่ทำที่พึ่งให้แก่บุคคลนั้น แต่ว่ามีธรรมชื่อว่า โสวจสฺสตา รวมอยู่ด้วย

โสวสสุตา คือ ความเป็นผู้ว่าง่ายสอน
ง่าย นี่จะเป็นที่พึงให้แก่บุคคลนั้นได้อย่างไร?
ก็อาจเห็นได้ตั้งข้อความที่ได้กล่าวมาแล้วข้าง
ต้น ว่าเมื่อเราเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายแล้ว จะมี
แต่คนรัก มีแต่คนเอ็นดู มีแต่คนเมตตา ปราณี
ไม่มีใครดูดาญแก่เราเลย ดังนั้น เราจึงได้ที่พึง
รอบด้าน จึงจัดความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย
นี้ไว้ในฐานะเป็นนาถกรรมธรรมข้อหนึ่ง ใน
บรรดานาถกรรมธรรมหลายๆ ข้อด้วยกัน

ความอ่อนน้อมเป็นบุญญกิริยาวัตถุ

ในที่อื่น เรียกความเป็นผู้อ่อนน้อมว่า
ง่ายสอนง่ายนี้ ว่าเป็นบุญญกิริยาวัตถุ คือ
ว่าเป็นวัตถุที่ทำให้เกิดบุญด้วยเหมือนกัน เรียก
ว่า *อปจายนมัยบุญกิริยา* หมายความว่าเรา
ทำบุญให้เกิดขึ้นมาได้ด้วยการอ่อนน้อมถ่อม

ตน หรือว่าการอ่อนน้อมถ่อมตนนั้นเป็นบุญ
อยู่ในตัวเองอย่างหนึ่งก็ได้เหมือนกัน และยัง
เป็นทางให้เกิดบุญอย่างอื่นอีกมากมาย

ความอ่อนน้อมถ่อมตนนั้น เป็นบุญอยู่ใน
ตัวมันเองแล้วอย่างไร? ลองคิดดูก็จะเห็นได้
ว่าความอ่อนน้อมนั้น ทำให้สบายใจ ทำให้มี
ความสุข อิ่มอกอิ่มใจอยู่ได้ในตัวแล้ว นั่นเป็น
บุญอยู่ในตัวความอ่อนน้อมนั้นแล้ว

ที่นี้ความอ่อนน้อมจะนำมาซึ่งบุญอื่น อีก
เป็นอันมาก ก็คือว่า จะเป็นทางให้ได้รับคำ
แนะนำชี้แจง ตักเตือน ว่ากล่าว จากบุคคล
อื่นอีกรอบด้าน ให้รู้จักให้ทาน ให้รู้จักรักษา
ศีล ให้รู้จักเจริญเมตตาภาวนา ให้รู้จักทำ
อะไรอีกมากมายหลายอย่าง ซึ่งล้วนแต่เป็น
บุญทั้งนั้น เพราะฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าความ

อ่อนนุ่มถ่อมตนนั้น จะดึงเอาบุญจากที่อื่น
มาอีกเป็นอันมาก คือเป็นเครื่องมือให้เกิดบุญ
อีกเป็นอันมาก ตัวเองก็เป็นบุญด้วย อยู่ในตัว
ด้วย แล้วยังเป็นเครื่องมือดึงมาซึ่งบุญอื่นๆ
อีกมากมายหลายอย่างด้วย ควรจะสนใจกัน
ให้มากในข้อนี้

คนเราถ้าไม่มีความอ่อนนุ่มถ่อมตน คือ
มีความกระด้างเสียแล้ว มันก็เท่ากับปิดประตู
บุญเสียทุกหนทุกแห่ง ไม่ให้หลังไหลเข้ามา
สู่ตน นับว่าเป็นการเสียโดยไม่ควรจะเสีย
เป็นการเสียด้วยอำนาจความโง่ของบุคคลผู้
นั้นเองโดยแท้

เมื่อบุคคลใดต้องการด้วยบุญแล้ว จง
พยายามอ่อนนุ่มถ่อมตนให้เป็นพื้นฐานไว้
จะเป็นการชูดเกลากิเลส ที่เป็นเหตุให้ยกหู

ชูหางนั้นด้วย จะเป็นทางให้ได้รับคำแนะนำ
สั่งสอน และการประพฤติปฏิบัติอย่างอื่นๆ
อีกมากมายจากบุคคลที่รักใคร่เอ็นดูด้วย
เรียกว่ามีแต่ความดีโดยส่วนเดียว

ทั้งหมดเท่าที่กล่าวมานี้ ท่านทั้งหลาย
ลองพิจารณาดูตั้งแต่ต้นจนปลายเถิด จะเห็น
ว่า ความเป็นผู้ที่คนอื่นว่ากล่าวได้ ตักเตือน
ได้นี้ มีความสำคัญอย่างไร มันมีความสำคัญ
มากน้อยอย่างไร จึงถึงกับพระพุทธเจ้าต้อง
ทรงบัญญัติเป็นระเบียบขึ้นไว้อันหนึ่ง บังคับ
ให้ภิกษุทั้งหลายทำปวารณา อันมีความหมาย
ที่จะให้เป็นผู้ที่บุคคลอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้
สั่งสอนได้ นั่นเอง

ปวารณามีคุณค่าอย่างยิ่งแก่มนุษย

เมื่อวันนี้ เป็นวันปวารณาแล้ว เราก็ควร ถือเอาประโยชน์จากสิ่งที่เรียกว่าปวารณานั้น ให้ได้ จงทั่วกันทุกคน ภิกษุทำปวารณาแล้ว ยังคงอยู่ในธรรมวินัยนี้ ก็เจริญงอกงามในทาง ของธรรมวินัยนั้น เพราะเป็นผู้บุคคลอื่นว่า กล่าวตักเตือนได้ แต่ถึงแม้จะละไปจากเพศ ภิกษุ ไปอยู่เป็นเพศฆราวาสก็จงเข้าใจเถิด ว่า แม้ในหมู่ฆราวาส ก็ต้องการสิ่งที่เรียกว่า ปวารณานี้เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ฆราวาสจงชวนกันทำ ปวารณา เหมือนกับที่ภิกษุทั้งหลายกระทำ แก่กันและกันก็ได้ คือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่า กล่าวตักเตือนได้นั่นเอง โดยทำนองเดียวกัน กับที่พระภิกษุกระทำ คือเราบอกเขาว่า ถ้า

เขาเห็นว่าเราจะมีส่วนบกพร่อง ผิดพลาด ไม่ดีที่ตรงไหน ด้วยการเห็นก็ดี ด้วยการฟังเขาเล่าลือก็ดี โดยการสังเกตท่าทางไม่น่าไว้วางใจก็ดี ก็จงช่วยว่ากล่าวแนะนำ ตักเตือน สั่งสอน ด้วยอาศัยความเมตตา กรุณา เป็นที่ตั้งเถิด เมื่อข้าพเจ้าเห็นอยู่ว่าผิดอย่างนั้นแล้ว ก็จะได้ละเสีย จักกระทำคืนเสียอย่างนี้ ไม่เห็นว่าจะมีขัดข้องที่ตรงไหน ไม่เห็นว่าจะมีเสียหายที่ตรงไหน

แต่เดี๋ยวนี้ พวกฆราวาสกลับเห็นไปเสียว่า เรื่องของพระนั้นฆราวาสทำตามไม่ได้ อย่างนี้ต่างหาก มันเป็นการปิดประตู ตัดหนทางที่จะเป็นความเจริญของตนเสีย พวกฆราวาสจึงไม่นิยมกระทำ เหมือนที่ภิกษุกระทำ คือไม่เสนอตัวให้บุคคลอื่นว่ากล่าว

ตักเตือน สั่งสอนอยู่เป็นปกติ ดังนี้ จึงเป็นเหตุ ให้แม้แต่เด็ก ๆ ก็แข็งกระด้างต่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ของตน ไม่เชื่อฟังแม้แต่บิดามารดา ครูบาอาจารย์ของตนอย่างนี้แล้ว จะมีผลเป็นอย่างไร

ท่านทั้งหลายลองคิดดูเถิด จะเป็นสิ่งที่เสียหายแก่เด็กนั้น อย่างไม่มีอะไรจะเสียหายเท่า เพราะว่าการกระทำอย่างนั้น เป็นช่องเป็นโอกาสให้กระทำความชั่วหรือกระทำความชั่วอีกมากมายหลายร้อยหลายพันอย่างที่เดียว

แต่ถ้าเราได้หัดนิสัยให้แก่ลูกหลาน ให้ถูกต้องตรง มาเสียตั้งแต่ที่แรก ด้วยการอบรมให้พอใจในการที่มีผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือน ไม่ถือกระด้างดังนี้ ก็จะเป็นประโยชน์ เรียกว่า เป็นผู้ที่โปรดลูกหลานนั้นให้ขึ้นจากรกได้ทีเดียว

แต่ว่าการอบรมเด็กๆ ให้มีนิสัยไม่ดื้อ
กระด้างนั้น มันไม่สำเร็จได้ด้วยการพูดด้วย
ปาก ยิ่งพูดด้วยปาก เขาจะยิ่งไม่เชื่อ ทางที่ดี
ที่สุด บิดามารดานั่นเอง จะต้องทำตัวอย่างที่
ดีให้ดู คือเป็นผู้ที่ไม่ดื้อกระด้าง เป็นผู้ว่านอน
สอนง่ายให้เด็กดู เด็กจึงจะทำตามด้วยความ
สมัครใจเอง

เดี๋ยวนี้บิดามารดาเป็นเสียเอง ก็เป็นผู้
ที่ดื้อกระด้าง ปากร้ายพูดจาตำหนุบุคคล ที่
ว่ากล่าวตักเตือนอยู่เสมอ ดังนี้ ไม่มีใครยอม
ใครอยู่ดังนี้ เป็นสมาคมของคนโง่ คนพาล
คนเขลา ของยักษ์ ของมาร ที่ทะเลาะวิวาท
กันอยู่เสมอ ดังนี้แล้ว เด็กๆ จะเกิดนิสัยว่า
นอนสอนง่ายได้อย่างไร ย่อมไม่มีหนทางที่
จะเป็นไปได้เลย

ทางที่ดีก็มีอยู่ทางเดียว คือบิดามารดา
นั้นเป็นผู้ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นผู้ว่าง่ายสอน
ง่าย เป็นผู้มีความอ่อนโยนไม่ต้อกระด้างด้วย
มานะทิฎฐิแม้แต่ประการใด แม้แต่เด็กเล็กๆ
เตือนก็ยังฟัง อย่างนี้จึงจะเป็นตัวอย่างที่ดี
ที่จะประทับใจฝังจิตฝังใจให้เด็กๆ เหล่านั้น
เกิดนิสัยเป็นผู้ว่านอนสอนง่ายขึ้นมา เขาก็จะ
เอาตัวรอดได้จนตลอดชีวิต เพราะคุณธรรม
อันประเสริฐที่เรียกว่าปวารณานั้น

เราควรจะชักจูงซึ่งกันและกัน ให้มี
ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เปิดโอกาสให้ว่า
กล่าวตักเตือนซึ่งกันและกัน หรือเสนอตัวให้
ตักเตือนซึ่งกันและกัน รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตัว
รู้จักขอโทษ แก่กันและกันให้ได้ชื่อว่า เป็นชน
ที่เจริญแล้วด้วยอารยธรรมขั้นนี้ให้มากที่สุดก็

จะชื่อว่า ประกอบไปด้วยคุณธรรม อันสำคัญ
อันหนึ่ง ซึ่งเป็นองค์คุณของพระโสดาบัน

ดังที่กล่าวแล้วว่า สุวจิ จสุส มุทุ
อนติมานี - ความว่าง่าย ความมีความอ่อน
โยนและความไม่ถือกระด้างด้วยมานะทิฏฐิ
นี้ เป็นหนทางของพระโสดาบัน ดังนี้ หรือว่า
คารโว จ นิวาโต จ เอตมมุงคลมุตตม - ความ
เคารพและความไม่พองลมนี้เป็นมงคล
อันสูงสุด

ในที่สุด บุตรที่เชื่อฟังบิดามารดานั้นก็
เป็นบุตรที่ประเสริฐสุดเหนือบุตรทั้งหลาย ดัง
ที่กล่าวมาแล้วได้ทุกๆ ประการ

นี่แหละคือความหมายของคำว่า
ปวารณา ที่ภิกษุกระทำกันในวันนี้ ถ้ามี
ปัญญาพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นเรื่อง

เป็นราวที่สำคัญมากมายอย่างยิ่งทีเดียว แต่
ถ้ามองไม่เห็นแล้วก็จะเข้าใจไปแต่เพียงว่า
ทำพิธีอย่างหนึ่งในวันออกพรรษาเท่านั้นเอง
ไปว่าอะไรกันคนละคำสองคำ แล้วก็เลิกกัน
สิ้นสุดกันเพียงเท่านั้น นั่นเป็นความโง่ เป็น
ความหลง เป็นความเขลา ทั้งของคนว่า และ
ทั้งของคนทำ

ถ้าภิกษุกระทำปวรรณา เพียงสักว่าทำ
พิธี เช่นนั้นแล้ว ก็เป็นความโง่ความเขลา
อย่างยิ่ง ถ้าชาวบ้านเห็นว่า ภิกษุทำพิธี
เพียงเท่านั้นแล้วก็ออกพรรษาแล้ว ก็เป็น
ความโง่ความเขลาอย่างยิ่ง

ทั้งชาววัดและชาวบ้านจะต้องรู้ความ
หมายของคำว่าปวรรณา ให้ถูกต้องตามที่
เป็นจริงเหมือนที่ได้กล่าวมาแล้วซึ่งอาจจะ

สรุปความได้ว่า

เมื่อถามว่า ปวารณา คืออะไร? ก็ตอบว่า การปวารณาคือการปิดปากตัวเอง ไม่ให้พูดในเมื่อมีคนมาว่ากล่าวตักเตือนแนะนำ

และเมื่อถามว่า ปวารณา นี้เกิดมาจากอะไร? ก็ตอบว่า เกิดมาจากความที่โลกนี้จะฉิบหาย เพราะความที่ไม่ยอมแก่กันและกัน เพื่อป้องกันความฉิบหายนี้ เราจึงมีระเบียบปวารณา

ถ้าถามว่า ทำปวารณาเพื่อประโยชน์อะไร? ก็ตอบว่า ทำปวารณาเพื่อความเจริญของหมู่คนในโลกนี้ เป็นคนๆ ไป สูงขึ้นไป จนกระทั่งถึงครอบครัว ทั้งบ้าน ทั้งเมือง หรือทั้งโลกจะได้อยู่กันด้วยความเป็นผาสุก มีความเจริญเหมือนกันว่าเป็นคนคนเดียวกัน มอง

ดูกันด้วยความเมตตาปราณี เข้ากันได้สนิท
เหมือนกับน้ำมันกับน้ำ ฉันทใดก็ฉันทนั้น

และถ้าถามว่า จะปวารณาสำเร็จได้โดย
วิธีใด? ก็ตอบว่า ทำสำเร็จได้ โดยวิธียอม
ยอมทั้งผิด และทั้งถูก และยินดีในเมื่อต้อง
ยอมทั้งผิดๆ ยอมทั้งที่เขาตักเตือนผิด เพราะ
มันเป็นการแก้ มานะ ทิฏฐิ ของตัวได้อย่าง
สูงสุด เป็นผู้ยอมทั้งที่เขาตักเตือนผิดและ
ตักเตือนถูก คือเป็นผู้ยอมโดยประการทั้งปวง
สิ่งที่เรียกว่าปวารณา ก็จะเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์
และเต็มเปี่ยมทุกประการ

นี่แหละ คือความหมายที่เป็นใจความ
สำคัญของคำว่า ปวารณา ดังนี้ ซึ่งภิกษุสงฆ์
ได้กระทำแล้วในวันเช่นวันนี้ ซึ่งถือกันว่าเป็น
วันออกพรรษา ภิกษุที่จะอยู่ก็เป็นผู้ว่านอน

สอนง่าย ภิกษุที่จะไปก็เป็นผู้ว่านอนสอน
ง่าย จะไปในที่ใด ก็ยินดีรับคำกล่าวตักเตือน
ของสงฆ์ในที่นั้นๆ เรียกว่าเป็นผู้ว่านอนสอน
ง่าย ทั้งผู้อยู่และผู้ไป มีความเจริญงอกงาม
ก้าวหน้า ตามทางธรรมและทางวินัย ไม่มี
บกพร่องแต่ประการใด

ทางวินัยนั้น ทำให้หมู่คณะนี้อยู่กันเป็น
ผาสุก ทางธรรมนั้น เป็นการแก้กิเลสตัณหา
ที่เรียกว่า ตัณฏ-ของกู นั้นให้สูญสิ้นไป มี
คุณธรรมสูงขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งถึงความ
เป็นอริยเจ้า นี้เรียกว่าเป็นการได้ประโยชน์
ทั้งโดยธรรมะ และโดยวินัย ได้ประโยชน์ทั้ง
ชาววัดและชาวบ้าน ได้รับประโยชน์สูงสุดทั้ง
ทางโลกและทางธรรม ไม่มีส่วนเสียหายขาด
ทุน แม้แต่นิดเดียวที่ตรงไหนเลย

ท่านทั้งหลายจงได้ จำคำว่า ปวารณา
ปวารณาๆ นี้ไว้ให้ขึ้นใจ เพื่อไปใช้เป็นเครื่อง
ปิดปากตัวเอง ไม่ให้เถียง ไม่ให้ต่อต้าน ใน
เมื่อมีคนว่ากล่าวตักเตือน เป็นผู้ยอมโดย
ประการทั้งปวง เป็นผู้มีปวารณา คือปิดปาก
ตัวเอง ไม่ให้เถียงอยู่อย่างนี้ ทั้งกลางวันและ
กลางคืน ทั้งหลับและทั้งตื่น แม้จะฝันก็จงฝัน
ว่า เป็นผู้ยอมโดยประการทั้งปวง ก็จะเป็น
ผู้มีความเจริญ งอกงามก้าวหน้า ตามทาง
แห่งพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา
อันเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ได้สมความ
ประสงค์ทุกๆ ประการ

ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา เหว่ ก็มี ด้วย
ประการฉะนี้.

รายชื่อหนังสือธรรมะเล่มน้อย

๑๒ เล่ม เมื่อปี ๒๕๕๓ ประกอบด้วย

๑. ความสุขปีใหม่...กึ่งให้ดีกว่าปีเก่า
๒. เป้าหมายชีวิตและสังคม
๓. อุดมคติของโพธิสัตว์
๔. ยอดแห่งความสุข
๕. การเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง
๖. วิปัสสนาระบบลัดสั้นสำหรับประชาชนทั่วไป
๗. ทำบุญ ๓ แบบ
๘. แม่คือผู้สร้างโลก
๙. บุตรที่ประเสริฐที่สุด
๑๐. การดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง
๑๑. ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง
๑๒. ดอกสร้อยแสดงธรรม ๒๔ ฉากของชีวิต

๑๒ เล่ม เมื่อปี ๒๕๕๔ ประกอบด้วย

๑. ชีวิตใหม่เมื่อปีใหม่
๒. ความรักผู้อื่น
๓. โลกบ้าหรือธรรมะบ้า
๔. การชนะโลก
๕. อริยมรรคมีองค์แปด
๖. การศึกษาและการรับปริญญาในพระพุทธศาสนา
๗. วิธีทำสมาธิเบื้องต้น
๘. สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ
๙. อิศราภาพหรือเสรีภาพในทางธรรม
๑๐. การเมืองเรื่องศีลธรรม
๑๑. ปัญญาดีกว่าศาสตราวุธ
๑๒. ผู้ทรงเปิดให้สัตว์โลกเห็นทั่วกันหมด

๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๕ ประกอบด้วย

๑. การมีอายุครบรอบปี...เป็นเช่นนั้นเอง
๒. สิ่งที่เป็นคู่ชีวิต
๓. มาฆบูชา วันนี่เป็นการกระทำเพื่อบุชาพระอรหันต์
๔. ความถูกต้องของการศึกษา
๕. ความหมายและคุณค่าของคำว่า "ล้ออายุ"
๖. การทำงานนั้นคือการปฏิบัติธรรม
๗. เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ
๘. พระธรรมในทุกแห่งทุกมุม
๙. มือขวาทำบุญอย่าให้มือซ้ายรู้
๑๐. ปวารณา คือเครื่องหมายแห่งคนดี
๑๑. ประโยชน์ของความกตัญญู
๑๒. ภูมิต่าง ๆ และแนวครองชีวิต

กสิกรรม ฉบับพิเศษ
พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

BIA BOOK Club

สวนโมกข์กรุงเทพ

บริการ
จัดส่งหนังสือ
ทางไปรษณีย์
ทั่วประเทศ

[email bookclub@bia.or.th](mailto:bookclub@bia.or.th) • facebook.com/bookclub.bia

facebook.com/buddhadasaarchives

สอบถาม ฦกัทร เวลา ๑๐.๐๐ - ๑๘.๐๐ น.

โทรศัพท์ ๐.๒๙๓๖.๒๘๐๐ ต่อ ๗๑๐๘ • โทรสาร ๐.๒๙๓๖ ๒๙๐๐

กิจกรรมของสวนโมกข์กรุงเทพ

การบริหารงานทางธรรมให้เกิดการมีส่วนร่วมในธรรมในหลากหลายลักษณะ อาทิ ทำเอง ร่วมมือกันทำ และธรรมภาคีทำให้ ทำขึ้นภายในและภายนอกทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำและทำเป็นครั้งคราว โดยกิจกรรมบางส่วนที่เกิดขึ้นภายในประกอบด้วย ดังนี้

การเจริญสติภาวนา : สวดมนต์ทำวัตรและเจริญจิตตภาวนา ทุกวัน เวลา ๑๗.๓๐ - ๑๘.๓๐ น. • สมาธิภาวนา ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. • อานาปานสติภาวนากับพุทธทาสภิกขุ โดยกลุ่มอยู่เย็นเป็นประโยชน์ ทุกวันพุธ, พุธที่สิบตี เวลา ๑๗.๐๐ - ๑๘.๓๐ น. • เจริญสติแบบเคลื่อนไหว ทุกวันเสาร์, อาทิตย์ สัปดาห์ที่ ๒ ของเดือน เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ น. • วันแห่งสติกับชาวคณะหมู่บ้านพลัมประเทศไทย ทุกวันเสาร์ สัปดาห์ที่ ๓ ของเดือน เวลา ๐๗.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.

การบริหารเพื่อจิตตภาวนา : โยคะในสวนธรรม โดยสถาบันโยคะวิชาการ • โยคะภาวนากับชีวีตสิกขา โดยครูดล เครือข่ายชีวีตสิกขา • อานาปานสติกับไทเก็ก โดยคณะครูสุพล โล่ห์ชิตกุล • สมหายใจ ดนตรีชีวีต โดย อ.ดุขฎิ พนมยงค์

อบรมเพื่อพัฒนาชีวิต : สวนโมกข์เสวนา • เพลินธรรม นำชม • ธรรมนิทรรศการ เป็นต้น

สาระธรรมบันเทิง : ดูหนังหาแก่นธรรม ทุกวันอาทิตย์ที่ ๔ ของเดือน เวลา ๑๗.๐๐ น. • เพลินเพลงในสวนธรรม

ธรรมะใกล้มือ

- สมัครรับ SMS ข้อธรรมฟรี เฉพาะเครือข่าย AIS
กด *455233300 แล้วกดโทรออก
- ธรรมะ “Twitter” ที่ www.twitter.com/buddhadasa
- ธรรมะดีดี (D³) รับ “ข้อธรรม” และ “เสียงธรรม”
www.facebook.com/buddhadasaarchives
www.facebook.com/bookclub.bia
www.dhamma4u.com
www.bia.or.th
www.life-brary.com
- แอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ทั้ง iOS และ Android
 - BIA Dhamma eTravel : เที่ยวทั่วไทยให้ถึงธรรม
เปิดพื้นที่ธรรมในหัวใจสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมมือใหม่
 - BIA Meditation : สงบจิต พินิจ ภาวนา
สัมผัสสมาธิกับการดับเสียงธรรมชาติ

ธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด

- ทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน ที่สวนโมกข์กรุงเทพ
- บูชาพระรัตนตรัย รับศีล และฟังธรรม ตักบาตรแบบครั้ง
พุทธกาล แล้วร่วมกรวดน้ำแผ่เมตตา ร่วมกินข้าวกันบาตร
- เจริญสติภาวนา และกิจกรรมมหรสพเพื่อปัญญา

การปวารณานั้น คือ
การปิดปากตัวเอง การที่โลกฉิบหาย
เพราะความไม่ยอมแก่กันและกัน และเพื่อจะ
ทำให้โลกนี้มีความเจริญ จึงมีระเบียบให้คัก
เคื่อนซึ่งกันและกัน และจะต้องปฏิบัติให้
เต็มที่ด้วยการยอม ทั้งคักเคื่อนผิด
และคักเคื่อนถูก